

Arkadiusz Dudziak

W kręgu komunikacji aksjologicznej św. Jana Pawła II na przykładzie wystąpienia w Balicach w 2002 roku

---

Prace Językoznawcze 18/1, 49-59

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Arkadiusz Dudziak

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wydział Humanistyczny, Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

e-mail: arkadiuszdudziak@interia.pl

W kręgu komunikacji aksjologicznej św. Jana Pawła II na przykładzie wystąpienia w Balicach w 2002 roku

In the circle of axiological communication of St John Paul II in his 2002 speech in Balice

The analysis discusses the axiological repertoire of invention and rhetorical elocution in John Paul II's persuasive communication as illustrated in the speech delivered in Balice on 16 August 2002.

Słowa kluczowe: komunikacja społeczna, św. Jan Paweł II, styl kaznodziejski, aksjolingwistyka, wartości personalistyczne

Key words: social communication, St John Paul II, preaching style, axiolinguistics, personalistic values

1. Uwagi wstępne

Celem artykułu jest omówienie jednego z przykładów komunikowania społecznego św. Jana Pawła II jako perswazyjnego procesu propagowania wartości. Problem badawczy dotyczy zjawiska determinowania inwencji retorycznej Papieża-Polaka przez aksjologię, zwłaszcza zaś przez personalistyczny horyzont wartości (Dudziak 2007: 533–539, 2008a: 69–76, 2008b: 129–139, 2009: 198–211, 2013: 244–259, 2014a: 120–142, 2014b: 341–365, 2014c: 245–256; Dudziak, Żejmo 2007: 31–47).

W artykule prezentowane są dwie główne hipotezy, dotyczące stylu retorycznego św. Jana Pawła II:

- antropologia wartości autora *Osoby i czynu* pełniła funkcję kulturotwórczą (stanowiła językowy ekwiwalent kultury dialogu, „cywilizacji miłości”, „globalizacji solidarności”);
- wartościowanie Papieża Słowianina miało wpływ na użycie języka, konstytuując tonację retoryczną (poziomy inwencji oraz elokucji retorycznej).

2. Metodologiczne uwarunkowania aksjolingwistyki

Prezentowane rozważania mają charakter filologiczny (językoznawczy). Z perspektywy lingwistycznej problematyka aksjologiczna może dotyczyć czwora-kiego rodzaju zagadnień:

- dany tekst (reprezentatywny dla określonej konwencji, gatunku wypowiedzi) może być interpretowany jako wartość autoteliczna, czyli coś, co odbiorcy uznają za wartościowe i podlegające najczęściej ocenie dodatniej (jako dobre, przydatne, cenne etc.), niekiedy również ocenie ujemnej (jako złe, nieprzydatne, szkodliwe etc.); dany przekaz staje się „przestrzenią prezentacji określonego wspólnotowego świata wartości [...] aksjosfery jednostek” (Wojtak 2012: 168);
- wartości (przywoływanych, prezentowanych) w danym tekście/wypowiedzi;
- sposobów (językowych środków) wartościowania w danym tekście/wypowiedzi, tj. praktyki zakreślania horyzontów aksjologicznych (Wojtak 2012: 157; Puzy-nina 2003: 31);
- próby rekonstrukcji systemu wartości (ewentualnie węższego zbioru wartości) przekazywanego w określonych dyskursach, np. kaznodziejskich (Wojtak 2012: 153–155).

W kręgu rodzimej aksjolingwistyki wykrystalizowały się trzy główne nurty metodologiczne: rezydualizm Jadwigi Puzyrny (1992), holizm Tomasza P. Krzeszowskiego (1997) oraz realizm „naiwnego obrazu świata” Jerzego Bartmińskiego (2003, 2006). Metakrytycznego opisu owych szkół lingwistyki aksjologicznej dokonał Przemysław Żywiczny (2013).

W polskim językoznawstwie terminem „wartość” określa się to, co dany podmiot odczuwa jako dobre, uznaje za dobre (Puzyrny 1989: 18, 1992: 13; Zdun-kiewicz-Jedynak 1992: 301, 1996: 38–68; Wojtak 2012: 153).

Szczególnie predestynowana poznawczo jest aksjolingwistyczna koncepcja Marii Wojtak, dotycząca typologii wartości reprezentatywnych dla stylu kaznodziejskiego: biblijnych, eklezjalnych, mistagogicznych, eschatologicznych, transcendentnych, moralnych, egzystencjalnych, witalnych (Wojtak 2012: 155, 161). W ujęciu badaczki analizie podlegają nie nazwy wartości, lecz rozpatruje się aspekty językoznawczego wartościowania tekstowego, takie jak:

- typy przywoływanych wartości;
- sposoby prezentowania wartości;
- praktyki zakreślania „horyzontów aksjologicznych” (Puzyrny 2003: 31; Wojtak 2012: 157).

Do równie istotnych założeń metodologicznych należy zaliczyć postulat, aby przy podejmowaniu problematyki aksjologicznej w językoznawstwie uwzględnić perspektywę filozoficzną – zarówno w aspekcie konceptualizacji pojęć

wartość, wartościować, jak i w zakresie czerpania z typologii wartości (Puzynina 1992: 29–40; Brzozowski 2003: 43–58; Wojtak 2012: 154–155; Dudziak 2012: 183–205). W tym kontekście warto przywołać opinię Heinricha Rickerta, w myśl której: „System filozoficzny może być zbudowany tylko na podstawie wartości” (Риккерт 2000: 236).

Jak trafnie skonstatowała Dorota Zdunkiewicz-Jedynak: „W całokształcie przekonań człowieka ważne, jeśli nie centralne miejsce, zajmuje system wyznaczanych przez niego wartości. Każdy więc, kto podejmuje jakiegokolwiek działanie perswazyjne, w tym także kaznodzieja, musi z jednej strony uwzględnić świat wartości właściwy epoce, społeczeństwu, danej grupie społecznej czy jednostce, z drugiej zaś skutecznie wyzyskać środki językowe do jego przekształcania zgodnie z przyjętymi założeniami filozoficznymi i światopoglądowymi” (Zdunkiewicz-Jedynak 1996: 38).

Michał Łabaszczuk zaproponował wyróżnienie czterech składowych pojęcia wartości: rzeczywistość zmysłowa (sensoryczno-przedmiotowa), obraz (forma odzwierciedlenia), myśl, werbalny osąd (sąd-wypowiedź) (Łabaszczuk 2007: 12). Zdaniem badacza: „Kategorie wyjściowe aksjologii stanowią takie pojęcia, jak: wartość, ocena, pożytek, dobro, prawda i in. Składają się one na układ współrzędnych odniesienia (wartościowy – bezwartościowy, dobry – zły, prawdziwy – fałszywy itd.), w ramach których dokonuje się ocena i strukturyzacja zjawisk doświadczalnych. Wartość i – odpowiednio – ocena stają się podstawowymi czynnikami składowymi dowolnego aktu zachowania lub sądów podmiotu. Dowolne zjawisko staje się dla podmiotu wartościująco zabarwione dlatego, że zjawisko to, już w samym punkcie wyjściowym, w samym charakterze postrzegania podmiotu jawi mu się »a priori« właśnie takim, a nie innym. Na tej podstawie następnie kształtuje się aposterioryczny system wartości” (Łabaszczuk 2007: 13–14).

W ujęciu Łabaszczuka wartość należy rozpatrywać jako wyraz funkcji kulturowej, społecznie-kognitywnej i semiotycznej, jako że funkcja wartościowania determinuje kognitywno-pojęciowy i językowy obraz świata, nadając imperatyw behawioralnym i duchowym aktywnościom podmiotu. W opinii tego autora wartość reguluje wszelki potencjał antropologiczny. Ocenianie – zdaniem Łabaszczuka – jako proces wartościowania nie mieści się w kręgu semiotyki. Systemy semiotyczne służą jedynie do wyrażania wartości. Z kolei sposób wyrażania deklarowanych wartości nie musi być tożsamy z rzeczywistością realizacją wartości. W konsekwencji wskazane jest, aby różnicować wartości „wariantowo-systemowe” oraz „wartości wariacyjno-czynnościowe” (kategorialne i operacyjne) (Łabaszczuk 2007: 16).

Intencją piszącego te słowa jest propagowanie lingwistycznego modelu metodologicznego aksjolingwistyki w ujęciach zaproponowanych przez Dorotę

Zdunkiewicz-Jedynak (1992; 1996), Marię Wojtak (2002: 413–431; 2003: 511–523; 2004: 69–80; 2012: 154–173) i Bożenę Matuszczyk (2007: 77–84). Motywem do upowszechniania przedmiotowej metody w odniesieniu do stylu kaznodziejskiego jest przekonanie o wysokiej randze retoryki i perswazji aksjologicznej w komunikowaniu na potrzeby przepowiadania. Ten przejaw komunikacji społecznej zalicza się ponadto do ważniejszych dyskursów oralnych współczesnej polszczyzny (Lewek 1980; Jankowski 1989; Simon 1993: 1169–1173; Urbański 1994: 67–82; Chaim 1994: 98–135, 1997: 165–180; Tarnowski 1997: 153–164; Przyczyna, Siwek 1999: 130–148; Siwek 2001: 283–300; Garpiel 2003).

W prezentowanym tu opracowaniu treścią analizy będzie tekst perswazyjnego wystąpienia publicznego św. Jana Pawła II, wygłoszonego w czasie wizyty w Polsce 16 sierpnia 2002 r. Tematem refleksji staną się językowe sposoby kształtowania świata wartości w przemówieniu Papieża-Polaka. Zostaną zasygnalizowane następujące zagadnienia: nazwy wartości i wyrażenia przywołujące wartości, sposoby konstytuowania słów nazywających wartości oraz metaforyka retorycznej tonacji wartościowania.

3. Przejawy wartościowania św. Jana Pawła II w wystąpieniu rozpoczynającym wizytę w Polsce w 2002 r.

3.1. Zabiegi wartościujące kategorie toponimiczne

W przemówieniu powitalnym na lotnisku w Balicach w 2002 r. nazwa państwa *Polska* została upersonifikowana. Figura perswazyjna uosobienia państwa posłużyła funkcji kulturotwórczej – propagowała postawę traktowania kraju w sposób podmiotowy. Z tak ukonstytuowanym toponimem można bowiem budować relacje osobowe, witać się. Ponadto *Polska* („Ojczyzna”, „Rzeczypospolita Polska”) podlegała wartościowaniu poprzez dwa zabiegi językowe. Po pierwsze: leksem *Ojczyzna* – jako wartość sentymentalno-patriotyczna, społeczno-narodowa, moralno-narodowa (Kowalczyk 2006: 185, 187) – pojawił się w konstrukcji składowej, w której został ściśle powiązany z nazwami wartości witalno-zmysłowych (*wzruszenie*, *radość*):

- (1) Witam ponownie Polskę i wszystkich moich rodaków. Czynień to z tym samym odczuciem **wzruszenia** i **radości**, jakiego doznaję za każdym razem, gdy przybywam do Ojczyzny (Jan Paweł II 2005: 1199).

Po drugie: *Ojczyzna* została opatrzona epitetem *nasza*, co nadało jej perswazyjnego wzmocnienia. Jako synonimy *ojczyzny* pojawiły się trzy inne leksemy: *rodacy*, *Polska* i *Lud Boży*. Wartościowanie *rodaków* odbywało się poprzez perswazyjne epitety *wszystkich*, *moich* („wszystkich rodaków” „wszystkich moich rodaków”),

zaś określeniu wiernych towarzyszył zaimek upowszechniający w perswazyjnej funkcji wielkiego kwantyfikatora („całego Ludu Bożego w naszej Ojczyźnie”).

Innym, wartościowanym przez św. Jana Pawła II toponimem, był *Kraków*. Podkreśleniu znaczenia nazwy miasta służyła również figura personifikacji. *Kraków* przestał być jedynie toponimem, uległ upodmiotowieniu, został pozdrowiony:

- (2) W szczególnie sposób pragnę pozdrowić moje miasto Kraków (Jan Paweł II 2005: 1199).

W funkcji perswazyjnej epitetu *moje miasto Kraków* wystąpił zaimek dzierżawczy *moje*, mający retorycznie potęgować sentymentalny wymiar utożsamiania się nadawcy komunikatu z danym miejscem.

3.2. Kulturotwórcza funkcja propagowania postaw służących realizacji wartości

Kulturotwórczej funkcji wartościowania w balickim przemówieniu powitalnym towarzyszyło propagowanie przez św. Jana Pawła II postawy służącej realizacji wartości *wdzięczności* i *życzliwości*:

- (3) Jestem **wdzięczny** księdzu kardynałowi Franciszkowi, mojemu następcy na stolicy krakowskiej, za wyrazy **życzliwości** skierowane do mnie (Jan Paweł II 2005: 1199).

Życzliwość w ujęciu Papieża-Polaka stanowiła wartość, wobec której słuszna i stosowna jest postawa reakcji, odwzajemnienia w postaci wartości *wdzięczności*.

W wystąpieniu powitalnym św. Jana Pawła II pojawiły się nawet wartości materialne, jednak w ścisłym związku z duchowymi, ujmowane w określonym porządku:

- (4) Witam tutejszy świat nauki i kultury, środowiska uniwersyteckie i wszystkich, którzy wyteżoną pracą w przemyśle, w rolnictwie i w innych sektorach przyczyniają się do budowania **duchowej** i **materialnej świetności** tego miasta i regionu (Jan Paweł II 2005: 1199).

W tekście wystąpienia została dodatkowo wartościowana postawa służąca realizacji *wiary* jako wartości sakralnej, moralno-religijnej:

- (5) Dziękuję młodym za świadectwo **wiary**, jakie dawali niedawno w Toronto, w Kanadzie, podczas niezapomnianego Światowego Dnia Młodzieży (Jan Paweł II 2005: 1199).

W balickich aktach komunikowania św. Jana Pawła II obecne były antywartości, takie jak: *cierpienie*, *choroba*, *samotność*, *ubóstwo*, *niedostatek*, *troski*. Pojawiły się jednak w perswazyjnym zestawieniu z wartościami moralno-sakralnymi *Bożego miłosierdzia*, *posługi apostołskiej* i *nadziei*:

- (6) W szczególny sposób pozdrawiam też dotkniętych cierpieniem: ludzi **chorych, samotnych**, w podeszłym wieku, ludzi żyjących w **ubóstwie i niedostatku**. Podczas tych dni będę polecał **Bożemu miłosierdziu** wszystkie wasze **troski**, a was proszę też o modlitwę, aby moja **posługa apostołska** była owocna i by spełniła pokładane w niej **nadzieje** (Jan Paweł II 2005: 1200).

Perswazja Papieża-Polaka w tonie antywartości odgrywała kulturotwórczą rolę propagowania personalistycznego modelu kultury solidarności:

- (7) Wiem, że wielu krytycznie postrzega i ocenia system, który usiłuje kierować współczesnym światem, system o władnięty materialistyczną wizją człowieka. [...] nie można budować szczęśliwej przyszłości społeczeństwa na ludzkiej biedzie, na krzywdzie człowieka, na cierpieniu brata. Ludziom kierującym się duchem nauki społecznej Kościoła nie może być obojętny los tych, którzy pozostają bez pracy, którzy żyją w coraz większym ubóstwie, bez perspektyw poprawy swojego losu i losu swoich dzieci. Wiem, że wiele polskich rodzin, zwłaszcza wielodzietnych, wielu bezrobotnych i ludzi w podeszłym wieku ponosi niemałe koszty przemian społeczno-gospodarczych (Jan Paweł II 2005: 1201).

Reprezentowany przez polskiego Papieża aksjologiczny personalizm sprzeciwiał się obojętności człowieka na losy innych ludzi. Emocjonalną wrażliwość uznawał za postawę właściwą, która ubogaca osobowość człowieka (Dudziak 2012: 197). Rolę naczelną w aksjologii antropologia personalistyczna wyznacza wartościom moralnym. W ujęciu Stanisława Kowalczyka wartości moralne są rdzeniem kultury ogólnoludzkiej. W personalizmie etyka pojmowana jest jako zespół wartości i trwałych norm. Człowiek rozumie wartości moralne jako zobowiązujące, powinnościowe (Kowalczyk 2006: 162, 181–185, 187). Klasyczny personalizm chrześcijański przyjmuje, że człowiek, będąc osobą (bytem rozumnym i wolnym), dostrzega powinności moralne jako przypisane ludzkiej naturze. Będąc z kolei bytem potencjalnym, człowiek spełnia się poprzez czyny moralnie dobre (Jan Paweł II 2000: 19).

W funkcji kulturotwórczej konstituowania dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego Papież propagował wartości *szacunku* i *pamięci*. W ostatniej z apostrof powitalnych balickiego przemówienia usytuował owe wartości w ścisłej relacji z wartością moralną *ludzi dobrej woli*:

- (8) Wyrazy **szacunku** i **pamięci** kieruję do braci biskupów i wiernych Kościoła prawosławnego, Kościoła ewangelicko-augsburskiego oraz do chrześcijan z innych Kościołów i Wspólnot kościelnych. Pozdrawiam serdecznie wspólnotę Izraelitów, wyznawców islamu oraz wszystkich **ludzi dobrej woli** (Jan Paweł II 2005: 1200).

Wartościowanie św. Jana Pawła II przejawiało się niekiedy na poziomie inwencji retorycznej argumentacją w postaci archetypowego motywu eschatologicznego *incipit vita nova* (rozpoczynania na nowo, początku nowego życia):

- (9) Sprawy polskie leżą mi bardzo na sercu. Wiem, jak zmieniła się nasza Ojczyzna od czasu mojej pierwszej wizyty w roku 1979. To jest kolejna pielgrzymka, podczas której mogę obserwować, jak Polacy zagospodarowują odzyskaną wolność. Jestem przekonany, że kraj nasz zmierza odważnie ku nowym horyzontom rozwoju w pokoju i pomyślności (Jan Paweł II 2005: 1201).

Powyższy fragment jest przykładem zestawiania w aksjosferze św. Jana Pawła II zróżnicowanych typów wartości: patriotycznych (*sprawy polskie, nasza Ojczyzna, Polacy*), etycznych (*wolność, odważnie, w pokoju*) z wartościami potencjału egzystencjalnego (*zagospodarowują, zmierza ku nowym horyzontom rozwoju, pomyślności*).

W balickim przemówieniu powitalnym św. Jana Pawła II z 2002 r. nie mogło zabraknąć wartości sakralnych. Zostały wyartykułowane w postaci wyrażen: *szczególne objawienie, orędzie o miłosiernej miłości Boga, Jego błogosławieństwo, Jego pomocy* (Jan Paweł II 2005: 1200–1201). Wymienione przejawy wartościowania stanowiły przykłady językowego konstytuowania wartości poprzez łączenie nazwy wartości z epitetem perswazyjnym (Matuszczyk 2007: 80).

W odniesieniu do wartości religijnych Stanisław Kowalczyk skonstruował: „Doświadczenia i wartości religijne pozwalają zrozumieć głębszy eschatologiczny sens ludzkiego życia. Kruchość fizyczna człowieka i przygodność jego istnienia dla wielu myślicieli są przesłanką pesymizmu, a nawet nihilizmu. Dopiero religijna perspektywa życia wiecznego w Bogu pozwala przezwyciężyć dramatyzm ludzkiego istnienia i przekroczyć próg nadziei. Człowiek, poszukując trwałych wartości i głębszego sensu życia, odkrywa ich fundament w wiekuistym Bogu. W Nim odnajduje wewnętrzny pokój, poczucie bezpieczeństwa, zakorzenienie w miłości. Istotą religii są cele religijno-soteriologiczne: przezwyciężenie zła moralnego i spotkanie z Chrystusem-Zbawicielem” (Kowalczyk 2006: 190).

3.3. Sposoby przejawiania się wartości w balickim wystąpieniu św. Jana Pawła II

W tekście powitania na lotnisku w Balicach wartościowanie św. Jana Pawła II przejawia się w licznych stosowaniu nazw wartości moralnych. Nazwy te wystąpiły z następującą częstotliwością: *miłosierdzie* (12), *miłość* (7), *nadzieja* (5), *wiara* (3), *pokój* (2), *wolność* (1), *prawda* (1), *dobro* (1), *odpowiedzialność* (1), *sprawiedliwość* (1), *wzajemne zrozumienie* (1).

Przykład funkcjonowania wartości *miłosierdzia*:

- (10) **Miłosierdzie** Boże znajduje swoje odzwierciedlenie w **miłosierdziu** ludzi. Od wieków Kraków szczylił się wielkimi postaciami, które [...] dawały świadectwo **miłosierdzia** poprzez konkretne dzieła... (Jan Paweł II 2005: 1200).

Powyższy fragment jest przykładem zastosowania językowej konstrukcji wartościowania: „dawać świadectwo + nazwa wartości”. Niekiedy owa formuła przybiera postać: „świadectwo + nazwa wartości + jakie dawali” (Jan Paweł II 2005: 1999).

Przykład funkcjonowania wartości *miłości*:

- (11) Już teraz życzę, aby ci błogosławieni [...] przypominali nam o wielkim darze **miłości** [...] i usposabiali do praktykowania **miłości** na co dzień (Jan Paweł II 2005: 1200).

Przykład funkcjonowania wartości *wiary* i *modlitwy*:

- (12) Tam właśnie, wśród **wierzącego** i **modlącego** się ludu, uczyłem się **wiary**, która jest mi przewodniczką także na Stolicy Piotrowej (Jan Paweł II 2005: 1201).

Przykład funkcjonowania wartości *nadziei*:

- (13) Jest z tobą Chrystus, niezawodny Dawca **nadziei** (Jan Paweł II 2005: 1202).

Wartościowanie ulega retorycznie emocjonalnemu wzmocnieniu poprzez umieszczenie nazw wartości w perswazyjnych formułach życzeniowych, imperatywno-apelatywnych:

- (14) Niech te trzy dni mojego pobytu w Ojczyźnie obudzą w nas głęboką **wiarę** w moc **miłosierdzia** Bożego. Niech **zjednoczą** nas jeszcze bardziej w **miłości**. Niech pobudzą do **odpowiedzialności** za **życie** każdego **człowieka** i za jego codzienność. Niech usposobią ku **dobru**, ku **wzajemnemu zrozumieniu**, byśmy jeszcze bardziej stali się sobie **bliscy** w duchu **miłości** i **miłosierdzia**. Niech nasze serca wypełni łaska **nadziei**! (Jan Paweł II 2005: 1202).

Cytowany powyżej fragment wystąpienia stanowi jednocześnie przykład perswazyjnego uwydatniania sakralnego znaczenia wartości jako retorycznego sposobu konstytuowania znaczeń słów nazywających wartości (Matuszczyk 2007: 79).

4. Metaforyka jako sposób konstruowania znaczeń aksjologicznych

4.1. Metafora światła towarzysząca wartości *służby*

- (15) Tam na modlitwie, na Drózkach, szukałem światła, szukałem natchnień w mojej służbie Kościołowi w Krakowie i w Polsce, tam podejmowałem wiele ważnych decyzji duszpasterskich (Jan Paweł II 2005: 1200).

4.2. Metafora budowania i fundamentu

(16) Cieszę się, że tak wielu moich rodaków w duchu nauczania społecznego Kościoła włącza się w budowanie ojczystego domu na fundamencie sprawiedliwości, miłości i pokoju (Jan Paweł II 2005: 1201).

5. Wartość estetyczna humoru

W funkcji kulturotwórczej komunikacja społeczna św. Jana Pawła II charakteryzowała się propagowaniem wartości estetycznych *humoru, komizmu*:

(17) Jeszcze pragnę przeprosić. Prezydent stoi, Kardynał stoi, a ja siedzę! [śmiech, oklaski] Bardzo za to przepraszam, ale muszę przyznać, że stworzono tutaj taką barierę [pulpit przymocowany do fotela – przyp. red.], która mi nie pozwala wstać. [śmiech, oklaski] (Jan Paweł II 2005: 1202).

6. Wnioski

Reasumując przedstawione powyżej uwagi, można twierdząco zweryfikować wstępne hipotezy oraz skonstatować, że:

- przemówienie św. Jana Pawła II na lotnisku w Balicach w 2002 roku stanowiło przykład realizacji dyskursu perswazyjnego w stylu kaznodziejskim;
- styl retoryczny Papieża-Polaka był zorientowany aksjologicznie (sakralnie, moralnie, personalistycznie);
- wartości (wartościowanie) były obecne zarówno na poziomie inwencji (doboru tematyki i argumentacji wartościującej), jak i na poziomie elokucji retorycznej (w warstwie językowo-stylistycznej).

Literatura

- Bartmiński J. (2003): *Miejsce wartości w językowym obrazie świata*. [W:] *Język w kręgu wartości. Studia semantyczne*. Red. J. Bartmiński. Lublin, 59–86.
- Bartmiński J. (2006): *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin.
- Brzozowski P. (2003): *Problemy hierarchizacji wartości w filozofii i psychologii*. [W:] *Język w kręgu wartości. Studia semantyczne*. Red. J. Bartmiński. Lublin, 43–58.
- Chaim W. (1994): *Kazanie jako komunikat*. [W:] *Fenomen kazania*. Red. W. Przychylna. Kraków, 98–135.
- Chaim W. (1997): *Kaznodzieja jako terapeuta*. [W:] *Sluga słowa*. Red. W. Przychylna. Kraków, 165–180.
- Dudziak A. (2007): *Inwencja retoryczna w przesłaniach międzykulturowych Jana Pawła II odnośnie relacji Północ-Południe*. [W:] *Materiały Krakowskiej Konferencji Młodych Uczonych 2007*. Kraków, 533–539.

- Dudziak A. (2008a): „Globalizacja solidarności” jako motyw dialogu międzykulturowego w *Magisterium Pontificium Jana Pawła II*. [W:] *Bezpieczeństwo człowieka a wielokulturowość*. Red. J. Dębowski, E. Jarmoch i A.W. Świderski. Siedlce, 69–76.
- Dudziak A. (2008b): *Przesłanie pielgrzymki Jana Pawła II do Kazachstanu i Armenii (aspekt międzykulturowy dyskursu medialnego – próba analizy jakościowej)*. „Rocznik Prasoznawczy” 2, 129–139.
- Dudziak A. (2009): *Problematyka polityczna w komunikowaniu międzykulturowym Jana Pawła II*. [W:] *Jan Paweł II – w kręgu myśli politycznej i dyplomacji*. Red. M. Wilk i Ł. Donaj. Łódź, 198–211.
- Dudziak A. (2012): *Informacyjne i perswazyjne funkcje reklamy społecznej w świetle antropologii i aksjologii*. Olsztyn.
- Dudziak A. (2013): *O recepcji dialogicznej retoryki międzykulturowej Jana Pawła II (analiza dyskursu medialnego) / About Reception of Intercultural Dialogical Rhetoric of John Paul II (Analysis of Media Discourse)*. „Naukowy Wisnyk Innowacyjnych TechnoŃhij. Naukowo-Metodyczne Wydannia” 2002 (Kirowograd, Ukraina), 244–259.
- Dudziak A. (2014a): *Aksjologiczne aspekty komunikowania międzykulturowego Jana Pawła II*. [W:] *Jan Paweł II w komunikowaniu międzykulturowym. O sztuce dialogu z Innym*. Red. A. Dudziak, A. Źejmo. Olsztyn, 120–142.
- Dudziak A. (2014b): *O słowackiej i polskiej misji kształtowania tożsamości europejskiej w ujęciu Jana Pawła II*. [W:] *Polonistyka 2013*. Red. A. Kiklewicz. Olsztyn, 341–365.
- Dudziak A. (2014c): *Od totalitaryzmu do demokracji – przesłanie wizyty Jana Pawła II na Ukrainie w 2001 roku (perspektywa komunikacji społecznej)*. [W:] *Ukraina – Polska – Unia Europejska. Ze studiów nad przekształceniami ustrojowymi na przełomie XX i XXI wieku*. Red. H. Stroński, J. Gołota, O. Krasiński. Lwów–Olsztyn–Ostrołęka, 245–256.
- Dudziak A., Źejmo A. (2007): *Wizja Europy Jana Pawła II jako przesłanka do dyskusji nad Traktatem Konstytucyjnym UE*. „De Doctrina Europea” 4, 31–47.
- Garpiel R. (2003): *Perswazja w przekazach kaznodziejskich na przykładzie homilii Jana Pawła II wygłoszonych podczas pielgrzymki do Polski w 1979 roku*. Kraków.
- Jan Paweł II (2000): *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin.
- Jan Paweł II (2005): *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia i homilie*. Kraków.
- Jankowski A. (1989): *Kerygmat w Kościele apostołskim. Nowotestamentowa teologia głoszenia słowa Bożego*. Częstochowa.
- Kowalczyk S. (2006): *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*. Lublin.
- Krzeszowski T.P. (1997): *Angels and Devils in Hell. Elements of Axiology in Semantics*. Warszawa.
- Krzeszowski T.P. (2003): *Jeszcze kilka słów o wartościach, schematach i metaforach*. [W:] *Język w kręgu wartości. Studia semantyczne*. Red. J. Bartmiński. Lublin, 35–41.
- Lewek A. (1980): *Współczesna odnowa kaznodziejska. Z. II: Zarys homiletyki ogólnej*. Warszawa.
- Łabaszczuk M. (2007): *Językowe środki wyrażania wartości (podstawy metodologiczne)*. [W:] *Antynomie wartości. Problematyka aksjologiczna w językoznawstwie*. Red. A. Oskiera. Łódź, 9–18.
- Matuszczyk B. (2007): *Sposoby przedstawiania wartości we współczesnych kazaniach*. [W:] *Antynomie wartości. Problematyka aksjologiczna w językoznawstwie*. Red. A. Oskiera. Łódź, 77–84.
- Przyczyna W., Siwek G. (1999): *Język w Kościele*. [W:] *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*. Red. W. Pisarek. Kraków, 130–148.
- Puzynina J. (1989): *Jak pracować nad językiem wartości*. [W:] *Język a kultura. T. 2*. Red. J. Puzynina, J. Bartmiński. Wrocław, 18.
- Puzynina J. (1992): *Język wartości*. Warszawa.
- Puzynina J. (2003): *Wokół języka wartości*. [W:] *Język w kręgu wartości. Studium semantyczne*. Red. J. Bartmiński. Lublin, 31.
- Риккерт Г. (2000): *Философия жизни*. Минск–Москва.

- Simon H. (1993): *Homiletyka w Kościele katolickim*. [W:] *Encyklopedia katolicka*. T. VI. Lublin, 1169–1173.
- Siwek G. (2001): *Miejsce retoryki w homiletyce*. [W:] *Retoryka dziś. Teoria i praktyka*. Kraków, 283–300.
- Tarnowski J. (1997): *Kaznodzieja jako wychowawca*. [W:] *Sługa słowa*. Red. W. Przychyna. Kraków, 153–164.
- Urbański P. (1994): *Kazanie i retoryka*. [W:] *Fenomen kazania*. Red. W. Przychyna. Kraków, 67–82.
- Wojtak M. (2002): *Indywidualna realizacja wzorca gatunkowego kazania*. „Stylistyka” 11. Opole, 413–431.
- Wojtak M. (2003): *Wzorce gatunkowe, wzorce wykonania a praktyka kaznodziejska. Na przykładzie homilii ślubnych*. [W:] *Autorytety i normy*. Red. D. Kowalska, Łódź, 511–523.
- Wojtak M. (2004): *Wykładniki rytualizacji tekstu na przykładzie homilii obrzędowych*. [W:] *Rytualizacja w komunikacji społecznej i interkulturowej*. Red. J. Mazur. Lublin, 69–80.
- Wojtak M. (2012): *Homilia jako wartość – wartość w homilii – homiletyczne wartościowanie*. „Ethos” 97–98, 151–173.
- Zdunkiewicz-Jedynak D. (1992): *Słownictwo wartościujące w polskich tekstach homiletycznych*. [W:] *Wartościowanie w języku i tekście na materiale polskim i niemieckim*. Red. G. Falkenberg, N. Fries, J. Puzynina. Warszawa, 301.
- Zdunkiewicz-Jedynak D. (1996): *Językowe środki perswazji w kazaniu*. Kraków.
- Żywczyński P. (2013), *Świat wartości kontra anioły i diabły*. [W:] *Metodologie językoznawstwa. Ewolucja języka. Ewolucja teorii językoznawczych*. Red. P. Stalmaszczyk. Łódź, 103–130.

Summary

The subject matter of the research paper pertains to the essence of St. John Paul II's social communication as a persuasive process of propagating values. The aim of the article results from the intention to popularize one of the methods of axiolinguistic reflection on preaching. The research relates to determining the rhetorical tonality (invention as well as rhetorical elocution) of the Polish Pope. The subject of the analysis are manifestations of evaluation, and the influence of values on the usage of language.

Streszczenie

Tematyka opracowania dotyczy istoty komunikowania społecznego św. Jana Pawła II jako perswazyjnego procesu propagowania wartości. Cel artykułu wynika z intencji spopularyzowania jednej z metod aksjologicznej refleksji nad przepowiadaniem. Problem badawczy dotyczy determinowania tonacji retorycznej (inwencji oraz elokucji retorycznej) Papieża-Polaka. Przedmiotem analizy są przejawy wartościowania, a także wpływ wartości na użycie języka.